

Музика Леся Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Національного університету
“Києво-Могилянська академія”,
м. Київ, Україна

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ: ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВОЇ ГІПОТЕЗИ

У загальних рисах аналізується проблематика верховенства права, зокрема, глобальний характер цього ідеалу, його поняття, відмінність від верховенства закону. Основна ж увага приділена іншому, що відображено в меті дослідження, – обґрунтувати висунуту автором наукову гіпотезу про необхідність і можливість використання всесвітнього феномена верховенства права як наукового методу дослідження у праві. Запропоновано таке формулювання наукової гіпотези: “Якщо верховенство права – планетарна соціальна цінність, у основу якої покладено інтереси, права та свободи людини, то цей феномен-ідеал може слугувати (як метод) у науковому пізнанні функціонування інститутів права і держави у конкретній країні”.

Обґрунтовано висновок про те, що практична реалізація верховенства права як наукового методу дослідження (юридичного методу пізнання) цілком реальна через методіку його застосування – “Rule of Law Checklist” (“Мірило правовладдя”).

Ключові слова: верховенство права, методологія дослідження, науковий метод дослідження, наукова гіпотеза, цивільно-правова політика, “Rule of Law Checklist”.

Проблема верховенства права має всесвітню актуальність². Натомість для України, як і для всіх інших пострадянських республік, ця актуальність є

² Колишній Генеральний секретар ООН Кофі Анан на 59-й сесії Генеральної Асамблеї ООН заявив, що забезпечення верховенства права – ключ до вирішення гострих проблем сучасного світу; сьогодні верховенство права знаходиться під загрозою ... Див.: Кофі Анан предупреждает, что верховенство права “находится под угрозой по всему миру”. URL: <https://news.un.org/ru/story/2004/09/1059031>.

У звіті європейських спеціалістів зазначено, що верховенство права є постійною проблемою в центрально-східних та південних державах-членах ЄС. Нинішні політичні труднощі з Польщею та Угорщиною привертають значну увагу, але основні питання щодо забезпечення верховенства права існують і в більшості інших країн-членів. Див.: Adriaan Schout, Michiel Luining. The missing dimension in rule of law policy. From EU policies to multilevel capacity building. Clingendael Report. Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”. January 2018. P. 2. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-01/Report_Missing_dimension_Rule_of_law.pdf.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш 9 грудня 2018 р. у своєму посланні з нагоди Міжнародного дня боротьби з корупцією підкреслив: “Корупція існує у всіх країнах – багатих і бідних, на півночі і на півдні... Вона підриває верховенство права”. Див.: “Мировая

новопосталою, оскільки до набуття незалежності держава ігнорувала таку соціальну цінність, підмінивши її “верховенством закону”, більше того – у будь-якій сфері діяльності спиралася на керівну і спрямовуючу роль Комуністичної партії Радянського Союзу (ст. 6 Конституції СРСР 1977 р.). Невипадково вчені і практики наголошують на важливості тенденції розвитку сучасного правознавства через відхід від заідеологізованості, у напрямку актуалізації людиноцентристських наукових досліджень у сфері приватного і публічного права. Зазначена діяльність має ґрунтуватись на загальноцивілізаційних та європейських цінностях, визначальними з яких є невідчужувані права і свободи людини, справедливість, індивідуальність, рівність та **верховенство права** [1, с. 23].

Мета пропонованого дослідження – обґрунтувати висунуту нами наукову гіпотезу про необхідність і можливість використання всесвітнього феномена верховенства права як наукового методу дослідження у праві.

У Статуті Ради Європи від 1949 р. “Rule of Law” (верховенство права) визнано базовим принципом, який разом із принципами демократії та прав людини відіграють важливу роль у діяльності Ради Європи, зокрема, його згадують у договорах ЄС, в Копенгагенських критеріях 1993 р., що стосуються приєднання до ЄС, та в судовій практиці ЄСПЛ. Утім, розуміння цього поняття як у межах Ради Європи, так і в її державах-учасниках не є одноманітним. Зазначене пов’язано і з особливостями його перекладу, і з певними національними особливостями побудови правової системи в тій чи іншій країні. В окремих випадках це зумовлено наслідками панування тоталітарного режиму в деяких молодих демократичних державах Східної Європи, а також поширення цих традицій і донині в теорії та практиці. У Резолюції Постійної комісії, що діє від імені Асамблеї, від 23 листопада 2007 р. № 1594 [2], наголошено на тому, що принцип “Rule of Law” необхідно розуміти саме як принцип “верховенства права”, а не “верховенства закону”.

Верховенство права – це багатоаспектна категорія. У вітчизняній правовій науці “Rule of Law” визначають як верховенство права [3, с. 358], або правовладдя (про що йтиметься далі), а також як: принцип права [3, с. 358], складова поняття “правова держава” [4, с. 6], доктрина, філософська або як політична категорія [5, с. 53].

←

економіка ежегодно теряет \$2,6 трлн из-за коррупции”, – генсек ООН Гутерреш. URL: https://censor.net.ua/news/3101398/mirovaya_ekonomika_ejegovno_teryaet_26_trln_izza_korruptsii_gensek_oon_guterresh.

Ніл Фергюсон повідомляє, що колись США були взірцем верховенства права, “але те, що ми бачимо сьогодні, – це верховенство юристів, і це вже дещо інше”. Див.: Фергюсон Ніл. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки / пер. з англ. Катерина Діса. Київ: Наш формат, 2020. 144 с. Цитуємо за джерелом: URL: https://nashformat.ua/products/globalnyj-zanepad.-yak-pomyrayut-instituty-ta-ekonomiky-709372?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=202007_mono_zanepad&utm_content=431141842.

Цікавим є і таке спостереження. Незважаючи на домінуючий статус США серед інших розвинених країн, расова проблема там залишається досить гострою – існує так зване “верховенство білих”. Зокрема, співвідношення “темношкірий підсудний і біла жертва” збільшують ймовірність засудження до смертної кари в декілька разів. Див.: Стівенсон Браян. Судити по совісті. Історія про справедливість і спокуту / пер. з англ. Мирослава Антонович. К.: Наш формат, 2017. С. 152, 204.

© Muzyka Lesia, 2020

Верховенство права “пройшло” довгий еволюційний шлях розуміння і визначення його сутності – від ототожнення із поняттями “верховенство закону”, “верховенство Конституції” [4, с. 101] та з принципом законності [6] до верховенства права над законом. Ці поняття необхідно розмежовувати. Принцип верховенства права стосується загалом функціонування держави, суспільства і людини. Принцип верховенства Конституції означає, що в ієрархії нормативно-правових актів вона має найвищу юридичні сили. Верховенство закону проявляється у співвідношенні його з іншими юридичними актами [7, с. 54–55].

Наразі ставлення вітчизняного законодавця до поняття “верховенство права” є доволі контраверсійним і часто незрозумілим. Конституція України проголошує: “В Україні визнається і діє принцип верховенства права” (ч. 1 ст. 8). Інші положення цієї статті певною мірою роз’яснюють його зміст (правотворчий і процесуальний аспекти). Про практичну реалізацію цього, за відомою термінологією, – “політичного ідеалу” (краще було б – “соціального ідеалу”), більш конкретно згадується в іншій статті, але знову-таки лише в аспекті державної діяльності і винятково однієї сфери – правосуддя: “Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права” (ч. 1 ст. 129). Далі у цій статті наведено перелік основних засад судочинства. Чим в такому разі є верховенство права?

Верховенство права стосується політичних, демократичних, правових та адміністративних внутрішніх та зовнішніх перевірок усіх видів влади [8]. Чому в Конституції не зазначено, що верховенство права поширюється на виконавчу владу і місцеве самоврядування, загалом на діяльність усіх недержавних інституцій, зокрема на правовідносини у сфері функціонування громадянського суспільства, приватного сектору? Очевидно, це сталося тому, що на момент ухвалення Основного Закону України тодішні знання про ідеал верховенства права порівняно із сучасним його розумінням були ще досить обмеженими.

У цьому аспекті слушною є думка О. В. Петришина про те, що для сучасної правової науки упровадження верховенства права в національну правову систему передбачає аналіз правової проблематики не лише крізь призму державно-владної організації суспільства, а насамперед у контексті суспільства в цілому [9, с. 25].

Як принцип (засада) верховенства права згадується у процесуальних кодексах і багатьох законах, наприклад: “Про Конституційний Суд України” (ст. 2), “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (ст. 4), “Про прокуратуру” (п. 1 ч. 1 ст. 3), у рішеннях Конституційного Суду України³ і Верховного Суду⁴.

У ст. 2 ЦПК України верховенство права віднесено до засад (принципів) цивільного судочинства. А в ч. 1 ст. 10 цього Кодексу зазначено, що суд під час

³ Див. зокрема рішення Конституційного Суду України: № 22-рп/2003 від 25 грудня 2003 р. (справа № 1-46/2003 щодо строків перебування на посту Президента України; № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р. (справа № 1-33/2004 про призначення судом більш м’якого покарання); № 8-рп/2010 від 11 березня 2010 р. (справа № 1-1/2010 щодо офіційного тлумачення термінів “найвищий судовий орган”, “вищий судовий орган”, “касаційне оскарження”, які містяться у статтях 125, 129 Конституції України).

⁴ Див., наприклад, постанови Верховного Суду у справах: № 753/11000/14-ц від 18 квітня 2018 р.; № 449/1154/14 від 16 травня 2018 р.; № 199/5595/14-ц від 8 серпня 2018 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/prezentacia_krat.pdf.

розгляду справи керується принципом верховенства права; далі – у відповідних частинах статті фактично розкривається зміст поняття законності, що належить до складових феномена верховенства права.

Аналогічні положення щодо реалізації аналізованого принципу в господарському судочинстві містяться у п. 1 ч. 3 ст. 2 та ч. 1 ст. 11 ГПК України.

Менш детально аналізований принцип визначено у ч. 1 ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України, де передбачено: “Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави”. У ч. 2 цієї статті міститься застереження: “Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини”.

Схожі норми закріплені й у п. 1 ч. 1 ст. 7 та ст. 8 КПК України.

Беручи до уваги зазначені норми КАС України і КПК України, маємо своєрідно усічений, навіть спотворений варіант дублювання ч. 1 ст. 3 Конституції України. Можливо, і є підстави для трактування (певного розуміння) верховенства права шляхом використання власне зазначених положень Основного Закону України. Але якщо це так, то у всіх кодексах має бути однаковий, справжній і повний текст відповідних норм Конституції: “Людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю”.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави” (ст. 3).

Також неприпустимо, щоб “законність” протиставлялась “верховенству права”, конкурувала з ним, як це, наприклад, спостерігаємо в КПК України (пункти 1 і 2 ч. 1 ст. 7 “загальні засади кримінального провадження”), у законах “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (ст. 4), “Про прокуратуру” (п. 1 ч. 1 ст. 3).

Цікаво, що досліджуючи наведені положення КАС України, В. В. Лемак стверджує, що зазначена норма через свій процесуальний характер адресована лише адміністративному суду [10, с. 45–46]. Вважаємо наведену позицію вченого-практика спірною, оскільки, керуючись можливістю застосовувати аналогію права в цивільних відносинах (ст. 8 ЦК України), аналізовані положення КАС України (аналогічно – і КПК України) можуть бути застосовані до всіх процесуальних і матеріально-правових відносин.

Як глобальна цінність верховенство права набуває нових якостей, динамічно розвивається. Наприклад, Пол Гаудер обґрунтовує нову концепцію верховенства права як координованого контролю над владою і засвідчує, що за такого розуміння верховенство права створює і підтримує в суспільстві соціальну рівність. Він стверджує: “Верховенство права становить спосіб шанування рівної моральної цінності кожної людини. Ми маємо це визнати і працювати над цим в усьому світі” [11, с. 286].

Теоретичні і прикладні проблеми аналізованого явища висвітлюються у працях таких вчених, як: В. Б. Авер'янов, С.В. Бобровник, С.П. Головатий, А.П. Заєць, О.В. Зайчук, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, О.Л. Копиленко, Н.С. Кузнєцова, В.В. Лемак, Р.А. Майданик, С.І. Максимов, Ю.І. Матвєєва, Н.М. Онищенко, М.П. Орзіх, Р.О. Падалка, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришин, П.М. Рабінович, А.А. Стрижак, Т.І. Тарахович, Є.О. Харитонов, С.В. Шевчук, Ю.С. Шемшученко, М.С. Шумило та ін.

Актуальність наукового інтересу до цього принципу з роками не зменшується. Після набуття незалежності Україна активно переходить від тоталітарного режиму, тобто повного одержавлення і фактичної відсутності приватноправової сфери в її природному вигляді, до людиноцентризму.

Слід зазначити, що у Києві свого часу відбулася міжнародна науково-практична конференція “Верховенство права: питання теорії і практики” (2005 р.) [12]; опублікована низка фундаментальних праць, зокрема: монографія С.П. Головатого “Верховенство права (в трьох книгах, 2006 р.)” [13]; праця з верховенства права у двох книгах, підготовлена науковцями Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України [14]. У 2009 р. захищена докторська дисертація [15], у 2017 р. – кандидатська дисертація [16]. Темі верховенства права спеціально присвячено чергове видання журналу “Право України” (2010 р. № 3).

Важливим є функціонування наукових осередків, що досліджують верховенство права. Позитивним прикладом такої практики може слугувати діяльність Центру дослідження верховенства права у проєкті Академії Фольке Бернадотта в Україні Національного університету “Києво-Могилянська академія”, який систематично проводить відповідні наукові та практичні заходи [17]. Робота цього центру спрямована на впровадження та подальше дотримання принципів верховенства права у місцевому самоврядуванні в Україні [18]. А з 2007 р. у Національному університеті “Києво-Могилянська академія” функціонує Києво-Могилянська школа верховенства права [19].

З урахуванням зазначеного можна констатувати посилення актуальності дослідження верховенства права з метою його запровадження як реального механізму дії права, а не лише суто теорії права. Утім, серед науковців і практиків повністю ще не подолане скептичне ставлення до принципу верховенства права. Окремі фахівці продовжують вважати його політичною декларацією, непрацюючою доктринальною абстракцією тощо.

Коли чуєш або читаєш таку нісенітницю, пригадується факт, що мав місце у 50-х роках XIX століття – тоді Чарльз Діккенс висміював верховенство права в Англії, а не захоплювався ним⁵.

Доречно зазначити, що у Верховній Раді України свого часу був зареєстрований законопроект “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення

⁵ Див.: Фергюсон Ніл. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки / пер. з англ. Катерина Діса. Київ: Наш формат, 2020. 144 с. Наводимо за джерелом: URL: https://nashformat.ua/products/globalnyj-zanepad-yak-pomirayut-instituty-ta-ekonomiky-709372?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=202007_mono_zanepad&utm_content=431141842.

верховенства права у захисті основних прав і свобод людини і громадянина” від 15 лютого 2019 № 10061. Мета законопроекту – забезпечити втілення принципу верховенства права під час судового захисту основних прав і свобод людини і громадянина [20]. Документ передбачав удосконалення норм процесуального законодавства та Закону України “Про Конституційний Суд України”.

Дехто з критиків законопроекту вважав, що насамперед необхідно законодавчо визначити чіткі межі принципу верховенства права та здійснити вичерпне його тлумачення у конституційних нормах. Зокрема, у ст. 8 Конституції України доцільно закріпити критерії та визначення поняття принципу верховенства права [21, с. 48].

Пропонований шлях розв’язання проблеми недостатньої регламентації принципу верховенства права видається доволі спірним. На нашу думку, не варто намагатися сформулювати визначення принципу верховенства права в Конституції України. Цього не змогли зробити спеціалісти міжнародних інстанцій упродовж багатьох десятиліть. Водночас необхідно визнати серйозною прогалиною відсутність навіть згадування верховенства права у кодексах матеріального права. Переконані, що зазначена вада має бути виправлена шляхом внесення доповнень до цих кодексів, зокрема до ст. 3 ЦК України (загальні засади цивільного законодавства), де за аналогією з процесуальними кодексами передбачити цей принцип.

Останніми роками достатньо визріла актуалізація “нового життя” досліджуваного мегапринципу, що зумовлено таким першочерговим завданням правової доктрини, як адаптування наявних механізмів реалізації та оцінювання верховенства права на практиці. З методологічної точки зору надзвичайно важливим є узгодження вітчизняного приватноправового інструментарію з міжнародно-правовими актами у сфері приватного права; до них, з-поміж іншого, належать Цілі сталого розвитку 2016–2030 [22, с. 6], Угода про асоціацію України з ЄС⁶. Наразі злободенність зазначеного посилюється, на жаль, тим фактом, що Україна посідає 77 позицію серед 126 країн світу в рейтингу верховенства права 2019 року⁷.

26 червня 2017 р. у Києві відбулася знакова подія. За участю президента Венеційської комісії Джанні Букіккіо був презентований непересічний документ – “**Rule of Law Checklist**”, що в перекладі українською Сергія Головатого визначається як “Мірило правовладдя” [23] (Далі – Мірило). Ідея узагальнити практику застосування принципу верховенства права та визначити певні критерії його оцінювання виникла давно. Ще в березні 2011 р. Венеційська комісія у своїй до-

⁶ Повна назва документа – Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

⁷ World Justice Project Rule of Law Index 2019. URL: <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2019>; Україна посідає 77-е місце зі 126 у рейтингу верховенства права – дослідження. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-verkhovenstvo-prava-reityng/29797624.html>.

Індекс верховенства права відображає забезпечення законності в країні та визначається з урахуванням стану урядових повноважень, рівня корупції, відкритості уряду, фундаментального характеру права, забезпечення порядку і безпеки, цивільного і кримінального правосуддя. Як заявляють укладачі звіту, нинішній рейтинг продемонстрував подальше погіршення ситуації із втіленням верховенства права у світі.

повіді [24, с. 168–184] окреслила спільні риси у таких поняттях, як “the Rule of Law” (англ.), “Rechtsstaat” (нім.) та “Etmatic de droit” (франц.). Додатком до неї стала перша версія Контрольного переліку питань для оцінки стану верховенства права в окремих державах. Рік по тому на іншій конференції було вирішено, що Венеційська комісія має опрацювати цей перелік. Упродовж 11–12 березня 2016 р. було ухвалено “Rule of Law Checklist” [25, с. 6]. Повторимо, це “Мірило правовладдя” в українському перекладі [26, с. 6]. Мірило містить широкий спектр показників, які оцінюють якість верховенства права. Його практичне значення важко переоцінити. Власне через застосування “Rule of Law Checklist” досягається розуміння змістового наповнення принципу верховенства права.

В українському перекладі зазначено, що документ Венеційської комісії з контрольного переліку питань спрямовано, зокрема, на з’ясування такої проблематики: чи впроваджено верховенства права в об’єктивний, ретельний, прозорий та однаковий спосіб? Він містить докладні запитання щодо оцінювання того, якою мірою пошановується правовладдя в тій чи іншій країні. Таке оцінювання зводитиметься не лише до підраховування позитивних відповідей, але й надаватиме можливість скласти загальне враження про конкретну ситуацію, зосереджуючи увагу на поважанні найважливіших критеріїв.

Іноземні фахівці висловлюють сподівання, що зазначений документ стане практичним посібником та забезпечить рівність усіх перед законом. Зокрема, дотримання правил Мірила заспокоїть і заохотить іноземних інвесторів вкладати гроші в Україну, адже для інвестицій неабияке значення має належний захист власності [27].

Як не дивно, у вже згаданому звіті Нідерландського інституту міжнародних відносин “Clingendael” з назвою “Відсутній вимір у політиці верховенства права. Від політики ЄС до багаторівневого нарощування потенціалу” [8], який підготували Адріан Шуут (Adriaan Schout) і Мішель Луїнг (Michiel Luining), фундаментальний доробок Венеційської комісії “Rule of Law Checklist” навіть не згадується. Те саме спостерігаємо і в іншому, американському джерелі [28].

Натомість приємно відзначити досягнення українських спеціалістів. Експертами Центру дослідження верховенства права Національного університету “Києво-Могилянська академія” було проведено прикладне дослідження щодо інструментів практичної реалізації верховенства права та його складових в українських політико-правових реаліях. За результатами цього пошуку підготовлено спеціальний посібник [29]. Основна мета видання – структурування складових верховенства права та їх практична орієнтація з огляду на особливості українського національного законодавства та практики нормозастосування. 27 листопада 2020 р. відбулася його презентація.

Переконані в тому, що цей документ стане в пригоді будь-кому, хто цікавиться правом, хто виборює право на щасливе майбутнє, а передусім – посадовим особам, зокрема: народним депутатам України, державним службовцям, суддям, прокурорам, працівникам правоохоронних органів.

Тепер перейдемо до того, задля чого здійснено це дослідження. У аспекті методологічної проблематики доцільно акцентувати, що методологія, наукові методи і методики не є сталим явищем. У правових дослідженнях зазначають необхідність оновлення методології сучасної науки, зокрема й цивільно-правової. А це можливо здійснити шляхом використання нетрадиційного методологічного інструментарію.

У процесі дослідження нами проблематики цивільно-правової політики були накопичені відповідні факти і докази стосовно унікальної цінності і практичного потенціалу феномена верховенства права. Відтак виникла наукова ідея про те, що певні явища у державі і суспільстві можна пояснити через усвідомлення і застосування верховенства права. Це стало поштовхом до висунення наукової гіпотези⁸.

Наукова гіпотеза належить до основних елементів системи наукових знань⁹. За висловом Іммануїла Канта, гіпотеза – це не мрія, а думка про дійсний стан речей, вироблена під суворим наглядом розуму.

У будь-якому науковому дослідженні висунення гіпотез є важливою формою пізнання. За їх допомогою здійснюється систематизація знань, упорядкування та спрямування мислення. Це, у свою чергу, спонукає до пошуку нових шляхів розв'язання відповідної проблеми. Гіпотези – це думки дослідників, що складаються на основі їх наукової діяльності та які мають формулюватися щодо певної предметної сфери, пропонувати відповідь на проблему, яка її породила, оптимально формулюватися “мовою” певної науки, бути логічно коректними, придатними для пояснення певних класів явищ, подій, а також обґрунтованими і доступними для перевірки, стимулювати подальше вивчення тієї предметної сфери, для пояснення якої вони створювалися, бути відкритими для розвитку з метою перетворення у теорію або спростування та елімінації з науки [30, с. 13–15].

З урахуванням зазначеного вважаємо доречним розглянути у вигляді наукової гіпотези необхідність і можливість використання всесвітнього феномена **верховенства права як наукового методу дослідження у праві**. Очікуємо, що це дозволить значно розширити горизонти пізнання предмета правової науки загалом і цивільного права та цивільно-правової політики зокрема. Запровадження цього методу має вивести наукове розуміння досліджуваних явищ, процесів і різновидів людської та державної діяльності на якісно новий рівень.

Отож пропонуємо таке формулювання наукової гіпотези про існування **методу верховенства права (по-іншому, юридичний метод пізнання)**:

“Якщо верховенство права – планетарна соціальна цінність, у основу якої покладено інтереси, права та свободи людини, то цей феномен-ідеал може слугувати

⁸ Гіпотеза (дав.-гр. *υποθεσις* – основа, припущення; від *υπο* – знизу, під + *θεσις* – теза) – припущення, здогад: твердження, що потребує доказування, на відміну від аксіом, постулатів, які не потребують доказів. Висувається для пояснення будь-яких процесів (явищ) або причин, які зумовлюють даний наслідок.

Термін застосовується також у аспекті визначення структури правової норми, до складових якої належать диспозиція, гіпотеза, санкція.

⁹ Слід зазначити, що у вітчизняному правознавстві наукові гіпотези висуваються вкрай рідко. Серед винятків – оригінальне дослідження Д. С. Азарова “Розуміння суспільної небезпеки злочину (за результатами соціологічного експерименту)”, в якому він обґрунтовує відповідну гіпотезу. Див.: Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. Том 3. 2019. С. 3–18.

(як метод) у науковому пізнанні функціонування інститутів права і держави у конкретній країні”.

Практична реалізація верховенства права як наукового методу цілком реальна через методику його застосування – “Rule of Law Checklist”. Зосередимось на вихідних положеннях проблеми.

У сучасній науці розроблена система перевірки наукового знання на достовірність (вірогідність), що отримала назву верифікації та фальсифікації.

Верифікація (пізньюлат. *verificatio*: підтвердження; лат. *verus* – істина, *facio* – робити) – це логіко-методологічна процедура (принцип) перевірки істинності, встановлення достовірності наукових тверджень (зокрема гіпотез і теорій) на підставі їхньої відповідності емпіричним даним або теоретичним положенням (логічним доказам).

Фальсифікація (лат. *falsus* – хибний, *facio* – робити) – це логіко-методологічна процедура (принцип) встановлення фактів, на підставі яких спростовують певне наукове твердження, якщо воно суперечить цим фактам.

Принцип верифікації сформульований у 1918 р. М. Шліком¹⁰ (за іншими даними – разом із Л. Вітгенштайном¹¹). Через застосування цього принципу визначають верифікованість зокрема конкретної гіпотези або теорії, тобто можливість перевірки наукового знання на істинність за допомогою особливих процедур. Основними способами верифікації у правовій сфері є соціальний експеримент, експертні оцінки, логічні прийоми¹².

Позитивістський принцип верифікації К. Поппер¹³ запропонував (у науковій літературі нерідко стверджується, що ніби *доповнив*) принципом фальсифікації¹⁴.

¹⁰ Фрідріх Альберт Моріц Шлік (нім. *Friedrich Albert Moritz Schlick*; 14 квітня 1882 р. – 22 червня 1936 р.) – німецький філософ, фізик, один із засновників логічного позитивізму.

¹¹ Людвіг Йозеф Йоганн Вітгенштайн (нім. *Ludwig Josef Johann Wittgenstein*; 26 квітня 1889 р., Відень – 29 квітня 1951 р., Кембридж) – австро-англійський філософ, один із засновників аналітичної філософії і один з найяскравіших мислителів XX століття.

¹² Про поняття “верифікація”, “верифікаційний принцип” див. зокрема енциклопедичні статті у таких виданнях: Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: “Укр. енцикл.”, 1998. Т. 1: А–Г. С. 335–336; Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. С. 76; Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=33591. Заслужує на увагу також: Крымский С.Б., Пилипенко В.Е., Салюк Ю.В. Верификация социальных прогнозов: методологический аспект. К.: Наукова думка, 1992. 116 с.

Термін “верифікація” вживається у нормативно-правових актах. Серед них – Митний кодекс України (ст. 47); Порядок верифікації (перевірки достовірності) сертифікатів і декларацій про походження товару з України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 р. № 1029. У останньому визначені форми, шляхи і суб’єкти такої перевірки.

¹³ Карл Раймунд Поппер (англ. *Sir Karl Raimund Popper*; нар. 28 липня 1902 р., Відень – пом. 17 вересня 1994 р., Лондон) – британсько-австрійський філософ, логік і соціолог.

¹⁴ Див., зокрема: працю К. Поппера “Суперечності та спростування. Зростання наукових знань” (1962 р., видана в США англійською) – *Popper Karl R. Conjectures and refutations. The Growth of Scientific Knowledge*. URL: <http://www.rosenfelds.org/Popper.pdf>; Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы / пер. с англ. М.: Прогресс, 1983. С. 115–123; Десятник В.О. Проблема науковості теорій. Юридична наука. 2016. № 5. С. 4–11; Перевірка гіпотези та теорії на істинність / Карамішева Н.В. Логіка: теоретична і прикладна: навч. посібник. Київ: Знання, 2011. 455 с. URL: <https://pidruchniki.com/1584072040298/logika/logika>.

За його словами, як нами встановлено, це було зроблено взимку 1919–1920 рр. Не виключаємо на підставі опрацьованих нами джерел, що останній принцип вчений насправді *протиставив* принципу верифікації. Зокрема, він стверджував: “Кожне справжнє випробування теорії – це спроба її фальсифікувати або спростувати ... критерієм наукового статусу теорії є її фальсифікованість, або спростовність, або перевірюваність” [31, с. 36, 37]. Загалом К. Поппер створив логіко-методологічну концепцію, яка одержала назву “фальсифікаціонізм”.

Науковці визнають масштабний внесок вченого у філософію науки, але відзначають контроверсійний характер окремих положень його методології¹⁵. Такий самий характер мають і відгуки його опонентів – зарубіжних, а особливо радянських. Для останніх був притаманним марксистсько-ленінський підхід до будь-яких досліджень, а надто – історико-філософських. Вважаємо, що сучасне осмислення наукової спадщини вченого вирізняє новий ступінь актуальності, оскільки ми позбавилися комуністичної ідеології, проти якої відкрито виступав К. Поппер. Однак цей факт сам по собі не може бути аргументом “за” чи “проти” в оцінках його концепції.

Використовуючи наявні знання про верифікацію і фальсифікацію наукових тверджень в аспекті наших інтересів, необхідно передусім зазначити таке. Під час опрацювання методологічної проблематики у нас постала низка запитань, яким бракує обґрунтованої відповіді.

Перше запитання: оскільки методологія як вчення про метод виникла у філософії Нового часу, зокрема у філософії Ф. Бекона та Р. Декарта, для критичного осмислення методів дослідження та пошуків надійних підстав істинності знання, а принципи верифікації і фальсифікації запропоновані лише у XX столітті, чи висувалися наукові гіпотези стосовно інших, давніх методів дослідження, і, відповідно, – чи застосовувався якийсь інструментарій перевірки на істинність наукового знання у цій частині?

Щонайменше, маємо сумнів про існування достовірної відповіді з цього приводу. Для прикладу (за аналогією) можна взяти багатовіковий стан розробки причинного зв'язку у правознавстві. Існує багато теорій причинності, жодна з яких не спроможна на сто відсотків задовольнити практичні потреби. Але від цього і значення, і статус наукової теорії більшості із них ніхто не заперечує.

Друге запитання: чи зобов'язаний автор наукового твердження сам його фальсифікувати або принаймні доказувати наявність такої можливості? У разі існування такої вимоги постає проблема щодо наукової добросовісності науковця, його об'єктивності.

Третє запитання: чи існують якісь практичні рекомендації (алгоритм дій, правила, розроблені *власне юристами*) стосовно перевірки гіпотези у правознавстві на істинність шляхом застосування принципів верифікації і фальсифікації?

¹⁵ Наприклад, критика поглядів К. Поппера, зокрема його принципу фальсифікації, викладена В.М. Садовським у вступній статті до вибраних праць вченого: Логіко-методологічна концепція Карла Поппера / Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы. Переводы с английского. М.: Прогресс, 1983. С. 5–32.

Не беремо до уваги скупі відомості з цього питання в окремих навчальних виданнях з логіки. Йдеться про юридичні джерела, зокрема дисертації, підручники, монографії, наукові статті. В них ми не відшукали якихось конкретних порад щодо застосування зазначених принципів. Очевидно, це – актуальна проблема, що має бути розв'язана у межах загальної теорії права. Треба розібратися від “а” до “я”. Чим не тема дисертації?

Викладені міркування аж ніяк не ставлять під сумнів функціональність і реальний потенціал відомих, класичних методів наукового пізнання. Упродовж тривалого шляху свого формування вони пройшли перевірку часом (завдяки пізнавальній практиці, зокрема застосуванню методів індукції та дедукції, а загалом – колективному досвіду людства) і в такий очевидний спосіб здобули “право на життя”.

Ми усвідомлюємо, наскільки непростим є шлях встановлення достовірності висунутої гіпотези. Для її верифікації (підтвердження) необхідно апробувати дію запропонованого наукового методу дослідження через застосування *еталонних тестів*, передбачених “Rule of law Checklist”, в аспекті оцінювання *стрижневих елементів* верховенства права – законність, юридична визначеність, запобігання зловживанню повноваженнями, рівність перед законом і недискримінація, доступ до правосуддя. Також доцільним є використання “прикладів конкретних викликів правовладдю” та застосування *вибраних стандартів*, що стосуються еталонних тестів [25; 26].

Ця дослідницька робота потребуватиме значного часу і неабияких зусиль. Натомість, відповідно до принципу фальсифікації, для спростування гіпотези достатньо буде лише одного прикладу, що ілюструватиме необов'язковість дотримання принципу верховенства права і звідси – зазначений стан (по суті, такий, що порушуватиме права людини) визнаватиметься нормальним для функціонування правової системи держави.

За такого ймовірного розвитку подій, враховуючи очевидну асиметрію (нерозмірність) між підтвердженням і спростуванням гіпотези, постає запитання: а чи насправді фальсифікація порівняно з верифікацією є більш досконалим і домінуючим критерієм перевірки наукового знання? Але хай там що – наразі іншого шляху наука не запропонувала.

Свого часу Н. Луман сприятливо зазначив, що верифікація є не теоретичним, а методологічним постулатом [32, с. 335]. І тому вважаємо, що дотримання чи недотримання верховенства права, факт його встановлення як істини у тій чи іншій сфері людської діяльності (публічній чи приватній), у тому чи іншому рішенні (акті) – законодавчому, судовому, управлінському чи політичному, а також загалом у державі, має підтверджуватися можливістю багаторазового відтворювання, тобто перевірятися практикою. Для такої мети і розроблено “Мірило правовладдя”, що розкриває зміст і функціонування верховенства права як наукового методу. У сукупності з традиційним методологічним надбанням застосування цього методу може і має слугувати пізнання, зокрема, цивільно-правової реальності.

Важливо знати, що для підтвердження істинності пропонованої нами гіпотези ефективність еталонних тестів може бути посилена застосуванням додаткового

інструментарію, зокрема “трискладового тесту” – методу випробування (перевірки) діянь службових осіб на предмет дотримання ними умов, яким повинне відповідати будь-яке обмеження доступу до інформації згідно із Законом України “Про доступ до публічної інформації” [33].

Вважаємо за необхідне на конкретних прикладах проілюструвати, як в реальності можна застосовувати метод верховенства права (юридичний метод пізнання). Водночас у такий спосіб певною мірою здійснимо верифікацію нашої гіпотези.

1. Одне із питань еталонних тестів (встановлених “Rule of Law Checklist” в аспекті оцінювання елемента верховенства права “**А. Законність**”) стосується того, чи *гарантовано дієвий юридичний захист індивідуальних людських прав від їх порушення суб’єктами приватного сектору?* Йдеться про те, що цивільно-правова політика має бути спрямована на усунення зловживання не лише від державного, а й від приватного свавілля.

Цілі сталого розвитку (ЦСР) передбачають, що Україна досягне “сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх” (ціль 8) шляхом виконання зокрема завдання 8.3: “Просувати проведення орієнтованої на розвиток політики, яка сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних робочих місць, підприємництву, творчості й інноваційній діяльності, та заохочувати офіційне визнання і розвиток мікро-, малих і середніх підприємств, у тому числі шляхом надання їм доступу до фінансових послуг” [22, с. 156].

Свого часу держава поступилася своїм домінуванням у сфері житлово-комунальних послуг (ЖКП) і передала свої повноваження до приватних структур. Це випадок негативних крайнощів, що має місце після процесу роздержавлення. Окремі види діяльності (послуг) все ж таки мали залишатися під контролем і впливом держави. Як це, до речі, спостерігаємо в регулюванні деяких інших правовідносин. Але наразі маємо природні монополії з надання певних ЖКП і покращення у цій сфері, принаймні найближчим часом (а, можливо, – і в далекоглядній перспективі), незважаючи на новітні законодавчі зміни [34], навряд чи можна очікувати.

У ст. 3 Закону України “Про житлово-комунальні послуги” визначаються принципи державної політики у сфері житлово-комунальних послуг: створення та підтримання конкурентного середовища при виробленні та наданні житлово-комунальних послуг, забезпечення контролю у сфері діяльності природних монополій (п. 2 ч. 1); забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій, що виробляють, виконують та/або надають житлово-комунальні послуги, на умовах самофінансування, досягнення рівня економічно обґрунтованих витрат на виробництво таких послуг (п. 3 ч. 1); регулювання цін/тарифів на житлово-комунальні послуги у випадках, визначених законом, з урахуванням досягнутого рівня соціально-економічного розвитку, природних особливостей відповідного регіону та технічних можливостей (п. 4 ч. 1).

Наразі ці законодавчі положення мають виключно декларативний характер, приватні компанії на ринку ЖКП продовжують зберігати своє “природне”

монопольне становище і вирішують питання цінової політики на свої послуги без належного економічного обґрунтування. У такий спосіб спостерігаємо зловживання приватним інтересом, що шкодить іншим приватним інтересам і суспільному інтересу загалом. А держава тим часом залишається осторонь цього процесу. Можливо, в цьому заінтересована (має зиск) певна група недобросовісних чиновників?

Нині держава у масштабному вимірі насправді захищає приватний інтерес. Але приватний інтерес не будь-кого і кожного, а значною мірою неправомірні потреби і найперше – олігархів та наблизених до них осіб. Це є свідченням відсутності *виваженої, адекватної і добросовісної* цивільно-**правової** політики в Україні. Це і є квазіполітика у сфері приватного інтересу, сутність якої полягає у спотвореному уявленні про приватне право.

2. Розглянемо приклад, що стосується еталонних тестів, встановлених “Rule of Law Checklist” в аспекті оцінювання елемента верховенства права **“D. Рівність перед законом і недискримінація”**. У межах цих тестів порушуються зокрема, такі питання: *чи в Конституції закріплено принцип однакового ставлення, обов’язок держави сприяти забезпеченню рівності, так само як і право особи на свободу від дискримінації? Чи забезпечено поважання принципу недискримінації?*

Конституція України проголошує: “Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками” (частини 1 і 2 ст. 24). Однак наведені положення не завжди реалізуються на рівні законодавчої практики, тобто поважання принципу недискримінації реально не забезпечено.

Так, відповідно до примітки ст. 164 КК України під злісним ухиленням від сплати коштів на утримання дітей (аліментів) слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду, які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за три місяці відповідних платежів.

Всупереч Кримінальному кодексу України Закон “Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 р. це питання “врегулював” по-особливому – така заборгованість у часі *має перевищувати аж дванадцять місяців* і обраховується лише “з дня пред’явлення виконавчого документа до примусового виконання”, а не від моменту ухвалення судового рішення про стягнення аліментів:

“Стаття 42. Підстави звільнення Генерального прокурора з адміністративної посади та припинення його повноважень на цій посаді

1. Генеральний прокурор звільняється з адміністративної посади Президентом України за згодою Верховної Ради України:

... 3) у разі наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред’явлення виконавчого документа до примусового виконання”.

Цей приклад яскраво ілюструє нерівність сторін (в аспекті законодавчої, але не правової охорони їх приватного інтересу, від чого, зрештою, страждає

дитина через порушення її прав та інтересів): для всіх правопорушників-аліментників умови притягнення до кримінальної відповідальності – одні, а для Генерального прокурора – інші, безпідставно пільгові. Як у тому кіно: “Хто ж його посадить? Він же пам’ятник!” Наявність такої норми – це відвертий цинізм, абсолютна аморальність законодавця, для якого не існує верховенства права. Поза сумнівом, що Закон “Про прокуратуру” в аналізованій частині є неправовим. Також це законодавче положення суперечить ЦСР: держава “має заохочувати й упроваджувати в життя недискримінаційні закони та політику в інтересах сталого розвитку” (завдання 16.b).

3. “Rule of Law Checklist” в аспекті оцінювання елемента верховенства права **“Е. Доступ до правосуддя”** передбачає не лише тести, що стосуються статусу суддів і особливостей їх діяльності, а й такий еталонний тест як *“незалежність і безсторонність адвокатури”*. У ньому з-поміж інших питань зазначено *про необхідність наявності в адвокатурі дієвих та справедливих дисциплінарних процедур*. Маючи певний досвід у поданні скарги на дії адвоката до Кваліфікаційної дисциплінарної комісії адвокатури (КДКА), можемо відповідально стверджувати, що цей критерій в Україні належним чином не працює. Більше того, практика свідчить про безперспективність таких звернень.

Окремо потрібно наголосити на такому. З 1 січня 2018 р. набуло чинності рішення Ради адвокатів України від 23 вересня 2017 р. № 203 [35], яким передбачено встановлення та затвердження плати (і чималу) за так зване організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв та скарг щодо поведінки адвоката та органів адвокатського самоврядування. Згодом це рішення було підтверджене відповідним рішенням Ради адвокатів України від 18 червня 2020 р. № 37 [36].

Відповідно до Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, від 30 серпня 2014 р. № 120 [37] (із багатьма подальшими змінами і доповненнями), серед вимог до заяви (скарги) визначено, що до заяви має обов’язково подаватися копія платіжної квитанції банківської установи про оплату за організаційно-технічне забезпечення її розгляду (підпункт 4 пункту 14).

Розмір платежу пов’язується із розміром одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Це становить: із 1 січня 2020 р. – 2027 грн; із 1 липня 2020 р. – 2118 грн; із 1 грудня 2020 р. – 2189 грн.

Доречно зазначити, що розмір судового збору у 2020 р. з фізичної особи становить 840,80 грн. Чим обумовлено такий великий розмір за звернення до відповідних органів адвокатури, – незрозуміло. А в самій інституції не розглядають таку практику як порушення доступу до правосуддя. На нашу думку, якщо встановлення плати за звернення було обумовлено мінімізуванням зловживання правом подачі таких скарг і неприпустимості тиску на адвоката під час здійснення ним своєї професійної діяльності, то це себе не виправдало. Поза сумнівом, це той випадок, коли держава мала б втрутитись у таку “комерційну” діяльність адвокатури з метою захисту слабкої сторони – носія приватного інтересу. Особливо, коли йдеться про справи, в яких вирішується питання щодо захисту прав дитини.

Зазначимо також, що від цієї сплати звільняються не всі, хто звільнений від сплати судового збору. Наприклад, не звільнені від такої сплати громадяни, які подають ці скарги у справах в інтересах дітей. Цікаво, що у першій редакції рішення № 203 від 23 вересня 2017 р. пільги по оплаті поширювалися на всіх, хто звільнений від сплати судового збору, та визначені Законом України “Про судовий збір”.

Звертаємо увагу, що державні органи (окрім судів та прокуратури) й органи місцевого самоврядування також не звільняються від сплати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяви (скарги), а отже, ці гроші будуть стягуватись за рахунок державного чи відповідного місцевого бюджету. Тобто за рахунок платників податків.

Відповідно до ЦСР (ціль 10) Україна має сприяти скороченню нерівності. Для цього потрібно “забезпечити рівність можливостей і зменшити нерівність результатів, у тому числі шляхом скасування дискримінаційних законів, політики і практики та сприяння прийняттю відповідного законодавства, політики та заходів у цьому напрямі” (завдання 10.3).

На нашу думку, встановлення плати за звернення із дисциплінарними скаргами на дії чи бездіяльність адвокатів суперечить і Конституції України, і ЦСР, і, звісно, – верховенству права. Адвокатське самоврядування має здійснювати розгляд цих справ безкоштовно, адже всі адвокати України щорічно сплачують чималі членські внески. Це грубе порушення принципу доступу до правосуддя.

Вибірково розглянуті нами приклади порушень в Україні верховенства права, які стосуються сфери законодавства, правозастосування, зокрема і правосуддя (тобто йдеться про рівень публічної влади, гібридні (державно-приватні) і приватні інтереси), красномовно свідчать про реальну можливість його оцінювання і відповідно доводять ефективність еталонних тестів, визначених “Rule of Law Checklist” з цією метою, підтверджують істинність висунутої гіпотези.

Таким чином, сучасна і майбутня практична юриспруденція може збагатитися новим методологічним інструментарієм. Застосування юридичного методу дозволить розширити межі пізнання держави і права. На нашу думку, верховенство права заслуговує і потребує визнання як самостійний напрям дослідження в аспекті розробки методу наукового пізнання. А функцію методики його практичного застосування можна сміливо покласти на “Rule of Law Checklist”. Все викладене, звісно, поширюється і на цивільно-правову політику як складову правової системи України і як предмет нашого дослідження.

Пропонована наукова гіпотеза відповідає таким основним вимогам, як: можливість її перевірки; певна прогнозованість; логічна несуперечливість [38, с. 46].

Наша наукова гіпотеза цілком витримує перевірку у процесі застосування такого інструментарію, як “Rule of Law Checklist”.

Прогнозованість гіпотези визначають ті позитивні чи негативні факти, тенденції, ризики, що встановлюються під час її перевірки. Прогнозованість пояснюється саме змістом гіпотези, що перевіряється. Зокрема, використовуючи

методику “Rule of Law Checklist”, на основі аналізу чинного нормативно-правового акта чи його проєкту, управлінського чи судового рішення можна передбачити особливості формування і розвитку відповідних правовідносин у суспільстві через дотримання/недотримання принципу верховенства права.

Нарешті, несуперечливість гіпотези полягає в тому, що вона не конфліктує, не вступає у протиріччя з наявними знаннями про методологію загалом та про інші методи дослідження зокрема, доповнює і розвиває систему наукових знань.

Ми вбачаємо велике майбутнє за юридичним методом і водночас не гіперболізуємо його. Добре усвідомлюємо, що обмежитись у монографічному дослідженні застосуванням якогось одного методу неможливо. Цей процес умовно можна порівняти із воєнними діями. Наприклад, в сучасних умовах для виявлення підводного човна необхідні спільні зусилля підводних, надводних і повітряних активів.

Якщо наші опоненти стануть заперечувати існування наукового методу верховенства права (юридичного методу пізнання), ми з повагою та інтересом вислухаємо, опрацюємо їхні аргументи. Проте якщо доводи стосуватимуться лише недоведеності (на їх думку) нашого припущення, то цього не вистачатиме для визнання гіпотези хибною. Ще необхідно її спростувати через застосування принципу фальсифікації. Допоки гіпотеза недоведена і неспростована, вона визнається відкритою проблемою. Звісно, ми не порівнюємо її з геніальними проблемами Гільберта. Не переоцінюємо зробленого нами.

На користь наших міркувань також доречно використати судження К. Поппера. У першому виданні “Логіки наукового відкриття” (1935 р.) автор зробив таке принципове застереження: “Річ у тім, що я не вимагаю, аби кожне наукове висловлювання *було насправді перевірене*, перш ніж воно буде прийняте. Я вимагаю лише, аби кожне таке висловлення *допускало* перевірку, або, інакше кажучи, я відмовляюся прийняти точку зору, згідно з якою в науці існують висловлювання, які нам слід покірно прийняти як істинні тільки тому, що перевірити їх виявляється неможливим з логічних підстав”¹⁶.

Таким чином, верховенство права вже “виросло” з традиційних форм правового принципу і заслуговує на нове трактування і реалізацію у вигляді методу наукового пізнання. Прикладний характер цього методу дозволяє запровадити його в ужиток як в процесуальних, так і в матеріальних галузях права. Функцію методики (своєрідного “провідника”) у застосуванні нового методу, як обґрунтовано вище, забезпечуватиме “Rule of Law Checklist”.

У підсумку зазначимо, що наукове припущення про існування юридичного методу дослідження висунуте нами для: а) пояснення можливості пізнання тих процесів, що відбуваються у сфері державотворення, законодавства та юридичної практики, крізь призму оцінки дотримання верховенства права; б) розуміння тих

¹⁶ Popper Karl. The Logic of Scientific Discovery. London and New York, 2005. p. 26. Звертаємо увагу на некоректний переклад назви праці російською мовою як “Логика научного *исследования*” – див.: Поппер К. Логика и рост научного знания. Избранные работы. Переводы с английского. М.: Прогресс, 1983. С. 33.

причин, які зумовлюють настання негативних наслідків у відповідних правовідносинах через нехтування верховенством права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кельман М.С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку: автореф. дис. ... д. ю. н. К., 2013. 35 с.
2. Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 1594 (2007). Принцип Rule of Law. Текст, прийнятий Постійною комісією, діющою від імені Асамблеї, 23 листопада 2007 року (см. док. 11343, доповідь Комісії по юридическим вопросам и правам человека, доповідчик: г-н Юргенс). URL: [http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/\[russian_documents\]/\[2007\]/%5BBratislava2007%5D/Res1594_rus.asp](http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/[russian_documents]/[2007]/%5BBratislava2007%5D/Res1594_rus.asp) (дата звернення: 15.08.2020).
3. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
4. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: моногр.: у 2 кн. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2008. Кн. 1: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії / відп. ред. Н.М. Онищенко. 344 с.
5. Шевчук С. Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза і співвідношення. Право України. 2010. № 3. С. 52–61.
6. Микола Козюбра про проект оцінки верховенства права в Україні. URL: https://www.bitlex.ua/uk/blog/news/post/mykola_kozyubra_pro_proekt_otsinky_verhovenstva_prava_v_ukrayini (дата звернення: 15.08.2020).
7. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. Вісник Конституційного Суду України. 2015. № 6. С. 48–57.
8. Adriaan Schout, Michiel Luining. The missing dimension in rule of law policy. From EU policies to multilevel capacity building. Clingendael Report. Netherlands Institute of International Relations "Clingendael". January 2018. P. 11. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-01/Report_Missing_dimension_Rule_of_law.pdf (дата звернення: 22.09.2020).
9. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. Право України. 2010. № 3. С. 24–35.
10. Лемак В. Принцип верховенства права в Україні: основні загрози. Право України. 2010. № 3. С. 44–51.
11. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі / пер. з англ.: Д. Вовк, В. Гончаров, К. Горобець та ін.; кер. проекту Д. Лученко; наук. ред. Д. Вовк. Харків: Право, 2018. 392 с.
12. Українське право. 2006. № 1.
13. Головатий С. Верховенство права: моногр.: у 3 кн. К.: Вид-во "Фенікс", 2006. LXIV; 1747 с.
14. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : моногр.: у 2 кн. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2008. Кн. 1: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії / відп. ред. Н.М. Онищенко. 344 с.; кн. 2: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / відп. ред. В.Б. Авер'янов. 314 с.
15. Головатий С.П. Верховенство права: ідея, доктрина, принцип: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. К., 2008. 44 с.
16. Падалка Р.О. Верховенство права як основоположний принцип права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2017. 195 с.
17. Офіційна сторінка Центру дослідження верховенства права у проекті Академії Фольке Бернодотта в Україні. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/4009-tsentr-doslidzhennia-verkhovenstva-prava-u-proekti-akademii-folke-bernadotta-v-ukraini> (дата звернення: 19.09.2020).
18. Підсумки реалізації шведсько-українського Проекту "Місцеве самоврядування та верховенство права в Україні". URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/science/tsentri-ta-laboratoriji/tsentr-doslidzhennia-problem-verkhovenstva-prava/novyny/4004-12-13-hrudnia-2018-roku-zavershyas-pidsumkova-konferentsiia-proektu-mistseve-samovriaduvannia-ta-verkhovenstvo-prava-v-ukraini-local-self-government-rule-of-law-in-ukraine> (дата звернення: 19.09.2020).
19. Києво-Могилянська школа верховенства права. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/science-schools/4197-kyievo-mohylianska-shkola-verkhovenstva-prava> (дата звернення: 22.09.2020).

20. Пояснювальна записка до проєкту Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення верховенства права у захисті основних прав і свобод людини і громадянина” від 15.02.2019 р. № 10061. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65521 (дата звернення: 01.04.2020).

21. Дудка В.І., Калінка А.К. Принцип верховенства права в Україні / Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers “ΛΟΓΟΣ ” with materials of the International scientific-practical conf., London, July 29, 2019. London: NGO “European Scientific Platform”, 2019. Vol. 2. P. 4–48.

22. Цілі сталого розвитку 2016–2030. Національна доповідь 2017. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 175 с. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 01.04.2020).

23. Оприлюднений переклад “Мірила правовладдя” Венеціанської комісії. URL: https://zib.com.ua/ua/129290-oprilyudneniy_pereklad_mirila_pravovladdya_venecianskoi_komi.html (дата звернення: 01.04.2020).

24. Верховенство права: Доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). Європейська комісія “За демократію через право” (Венеційська комісія). Страсбург, 4 квітня 2011 року. Право України. 2011. № 10. С. 168–184 / переклад на українську мову С. Головатого.

25. Rule of law Checklist. Adopted by the Venice Commission at its 106-th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). Strasbourg, 18 March 2016. P. 53. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e) (дата звернення: 01.04.2020).

26. Мірило правовладдя. Коментар. Глосарій. Ухвалено Венеційською комісією на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11–12 березня 2016 р.) / пер. з англ. Сергія Головатого. USAID, червень 2017. 163 с. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/Mirylo_pravovladya.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

27. Вілен Веремко. Мірило основного принципу. Закон і бізнес. № 26 (1324) 01.07–07.07.2017. URL: http://zib.com.ua/ua/print/129306-stali_vidomi_kriterii_verhovenstva_prava_teper_ukrainskoju.html (дата звернення: 15.07.2020).

28. James Michel. The Rule of Law and Sustainable Development. Washington: Center for Strategic and International Studies, 2020. P. 55.

29. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри, упорядники та автори коментарів: В. Венгер, А. Заєць, Є. Зверев, М. Козюбра, Ю. Матвеева, О. Целєв; Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Київ, 2020. 144 с.

30. Сидоренко Н.І. Гипотеза как форма научного познания. Известия российского экономического ун-та им. Г. В. Плеханова. 2014. № 4(18). С. 11–16.

31. Popper Karl R. Conjectures and refutations. The Growth of Scientific Knowledge. p. 36, 37. URL: <http://www.rosenfelds.org/Popper.pdf> (дата звернення: 15.09.2020).

32. Луман Никлас. Истина. Знание. Наука как система / пер. с нем. и предисловие А.Ю. Антоновского. М., 2016. 410 с.

33. Головенко Р.Б., Котляр Д.М., Слизьконіс Д.М. Доступ до публічної інформації: посібник із застосування “трискладового тесту” / за заг. ред. Д. М. Котляра. К.: ЦПСА, 2014. 152 с.

34. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 9 листопада 2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 1. Ст. 1.

35. Рішення Ради адвокатів України № 203 “Про встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури” від 23 вересня 2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-09-23-r-shennya-rau-203_5c370fc4cfc74.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

36. Рішення Ради адвокатів України № 37 “Про встановлення плати за організаційне забезпечення розгляду заяв (скарг) до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури” від 18 червня 2020 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-06-18-r-shennya-rau-37_5ef4903adf787.pdf (дата звернення: 02.09.2020).

37. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене рішенням

Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 р. № 120. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS32204> (дата звернення: 08.04.2020).

38. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

REFERENCES

1. *Kelman, M.S.* (2013) *Metodolohiya suchasnoho pravoznavstva: stanovlennya ta osnovni napryamy rozvytku*. "Methodology of Modern Jurisprudence: Formation and Main Directions of Development": author's ref. diss. ... Doct. Sci. (Law). K., 2013. 35 p. [in Ukrainian].
2. Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe No 1594 (2007). Rule of Law principle. Text adopted by the Standing Commission, acting on behalf of the Assembly, on 23 November 2007 (see Doc. 11343, report of the Commission on Legal Affairs and Human Rights, rapporteur: Mr. Jurgens). URL: [http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/\[Russian_documents\]\[Russian_documents\]/\[2007\]/%5BBratislava2007%5D/Res1594_rus.asp](http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/[Russian_documents][Russian_documents]/[2007]/%5BBratislava2007%5D/Res1594_rus.asp) (Date of Application: 15.08.2020) [in Russian].
3. *Zahalna teoriya prava*. "General Theory of Law": a textbook / for general. ed. M.I. Kozyubrf. K.: Vaite, 2015. 392 p. [in Ukrainian].
4. *Pryntsyp verkhovenstva prava: problemy teorii ta praktyky*. "The Principle of the Rule of Law: Problems of Theory and Practice": monograph: in 2 books / ed. Y.S. Shemshuchenko. Kyiv: Jurid. Opinion, 2008. Book. 1: The rule of law as a principle of the legal system: problems of theory / ed. N.M. Onishchenko. 344 p. [in Ukrainian].
5. *Shevchuk, S.* (2010) *Doktryna verkhovenstva prava ta konstytutsionalizmu: istorychna heneza i spivvidnoshennya*. "The Doctrine of the Rule of Law and Constitutionalism: Historical Genesis and Relationships". *Law of Ukraine* 3, 52–61 [in Ukrainian].
6. *Mykola Kozyubra pro proekt otsinky verkhovenstva prava v Ukrayini*. Mykola Kozyubra on the project of assessing the rule of law in Ukraine. URL: https://www.bitlex.ua/uk/blog/news/post/mykola_kozyubra_pro_proekt_otsinky_verkhovenstva_prava_v_ukrayini (Date of Application: 15.08.2020) [in Ukrainian].
7. *Boryslavsk, O.* (2015) *Verkhovenstvo konstytutsiyi chy verkhovenstvo prava: deyaki pytannya vidnovlennya diy okremykh polozhen' Konstytutsiyi Ukrayiny*. "The Rule of the Constitution or the Rule of Law: Some Issues of Restoring Certain Provisions of the Constitution of Ukraine". *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine* 6, 48–57 [in Ukrainian].
8. *Adriaan Schout, Michiel Luining*. The missing dimension in rule of law policy. From EU policies to multilevel capacity building. *Clingendael Report*. Netherlands Institute of International Relations "Clingendael". January 2018. P. 11. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-01/Report_Missing_dimension_Rule_of_law.pdf (Date of Application: 22.09.2020) [in English].
9. *Petryshyn, O.* (2010) *Verkhovenstvo prava v systemi pravovoho rehulyuvannya suspil'nykh vidnosyn*. "The Rule of Law in the System of Legal Regulation of Social Relations". *Law of Ukraine* 3, 24–35 [in Russian].
10. *Lemak, V.* (2010) *Pryntsyp verkhovenstva prava v Ukrayini: osnovni zahrozy*. "The Principle of the Rule of Law in Ukraine: the Main Threats". *Law of Ukraine* 3, 44–51 [in Ukrainian].
11. *Hauder Pol* (2018) *Verkhovenstvo prava v real'nomu sviti*. "The Rule of Law in the Real World / trans. from English: D. Vovk, V. Goncharov, K. Gorobets and others; D. Luchenko (head of the project); ed. D. Vovk. Kharkiv: Pravo. 392 p. [in Ukrainian].
12. *Ukrainian law*. 2006. No 1 [in Ukrainian].
13. *Holovaty, S.* (2006) *Verkhovenstvo prava*. "The Rule of Law": monograph: in 3 books. K.: Phoenix Publishing House, 2006. LXIV; 1747 p. [in Ukrainian].
14. *Pryntsyp verkhovenstva prava: problemy teorii ta praktyky*. "The Principle of the Rule of Law: Problems of Theory and Practice": monograph: in 2 books / ed. Yu.S. Shemshuchenko. Kyiv: Jurid. opinion, 2008. Book 1: The rule of law as a principle of the legal system: problems of theory / resp. ed. N.M. Onishchenko. 344 p.; Book 2: The principle of the rule of law in the activities of the state and in administrative law / ed. V.B. Averyanov. 314 p. [in Ukrainian].
15. *Holovaty, S.P.* (2008) *Verkhovenstvo prava: ideya, doktryna, pryntsyp*. "Rule of Law: Idea, Doctrine, Principle: author's ref. diss. ... Dr. Sci. (Law): 12.00.01. K. 44 p. [in Ukrainian].

16. *Padalka, R.O.* (2017) Verkhovenstvo prava yak osnovopolozhnyy pryntsyyp prava. “The Rule of Law as a Fundamental Principle of Law”: diss. ...Cand. Sci. (Law): 12.00.01. K., 2017. 195 p. [in Ukrainian].

17. Ofitsiyna storinka Tsentru doslidzhennya verkhovenstva prava u proekti Akademiyi Fol'ke Bernodotta v Ukraini. Official page of the Center for the Study of the Rule of Law in the project of the Folke Bernodott Academy in Ukraine. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/4009-tsentr-doslidzhennia-verkhovenstva-prava-u-proekti-akademii-folke-bernadotta-v-ukraini> (Date of Application: 19.09.2020) [in Ukrainian].

18. Pidsumky realizatsiyi shvedsk'ko-ukrayins'koho Proektu “Mistseve samovryaduvannya ta verkhovenstvo prava v Ukraini”. Results of the Swedish-Ukrainian Project “Local Self-Government and the Rule of Law in Ukraine”. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/science/tsentri-ta-laboratoriji/tsentr-doslidzhennia-problem-verkhovenstva-prava/novyny/4004-12-13-hrudnia-2018-roku-zavershylas-pidsumkova-konferentsiia-proektu-mistseve-samovriadiuvannya-ta-verkhovenstvo-prava-v-ukraini-local-self-government-rule-of-law-in-ukraine> (Date of Application: 19.09.2020) [in Ukrainian].

19. Kyievo-Mohylyans'ka shkola verkhovenstva prava. Kyiv-Mohyla School of the Rule of Law. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/science/tsentri-ta-laboratoriji/tsentr-doslidzhennia-problem-verkhovenstva-prava/novyny/4004-12-13-hrudnia-2018-roku-zavershylas-pidsumkova-konferentsiia-proektu-mistseve-samovriadiuvannya-ta-verkhovenstvo-prava-v-ukraini-local-self-government-rule-of-law-in-ukraine> (Date of Application: 19.09.2020) [in Ukrainian].

20. Poyasnyval'na zapyska do proektu Zakonu Ukrainy “Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennya verkhovenstva prava u zakhysti osnovnykh prav i svobod lyudyny i hromadyany” vid 15.02.2019 r. № 10061. Explanatory Note to the Draft Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Ensuring the Rule of Law in the Protection of Fundamental Rights and Freedoms of Man and Citizen” dated February 15, 2019 No 10061. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65521 (Date of Application: 01.04.2020) [in Ukrainian].

21. *Dudka, V.I., Kalynka, A.K.* (2019) Pryntsyyp verkhovenstva prava v Ukraini. “The Principle of the Rule of Law in Ukraine”. Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers “ΛΟΓΟΣ” with materials of the International scientific-practical conf., London, July 29, 2019. London: NGO “European Scientific Platform”, 2019. Vol. 2. P. 4–48 [in Ukrainian].

22. Tsili staloho rozvytku 2016 – 2030. Natsional'na dopovid' 2017. Sustainable Development Goals 2016–2030. National Report 2017. Kyiv: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, 2017. 175 p. [in Ukrainian].

23. Oprylyudneny pereklad “Mirylo pravovladdya” Venetsians'koyi komisiyi. The translation of the “Rule of Law” of the Venice Commission has been published. URL: https://zib.com.ua/ua/129290-oprylyudneniy_pereklad_mirila_pravovladdya_venecijskoi_komi.html (Date of Application: 01.04.2020) [in Ukrainian].

24. Verkhovenstvo prava. Rule of Law: Report approved by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011). European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Strasbourg, 4 April 2011. Law of Ukraine. 2011. No 10. P. 168–184 / translated into Ukrainian by S. Holovaty [in Ukrainian].

25. Rule of Law Checklist. Adopted by the Venice Commission at its 106-th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). Strasbourg, 18 March 2016. P. 53. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e) (Date of Application: 01.04.2020) [in English].

26. Rule of Law Checklist. Adopted by the Venice Commission at its 106-th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). Strasbourg, 18 March 2016. P. 53. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e) (Date of Application: 01.04.2020) [in Ukrainian].

27. *Vilen Veremko.* Mirylo osnovnoho pryntsyypu. “The Measure of the Basic Principle”. Law and Business 26 (1324). 01.07–07.07.2017. URL: http://zib.com.ua/ua/print/129306-stali_vidomi_kriterii_verhovenstva_prava_teper_ukrainskoyu.html (Date of Application : 15.07.2020) [in Ukrainian].

28. *James Michel.* The Rule of Law and Sustainable Development. Washington: Center for Strategic and International Studies, 2020. P. 55 [in English].

29. Mirylo verkhovenstva prava (pravovladdya) natsional'noho rivnya: praktyka Ukrainy. Rule of Law Checklist at National Level: Case of Ukraine / ed. M. Kozyubra, compilers and authors

of comments: V. Wenger, A. Zayets, E. Zvierev, M. Koziubra, Y. Matvieiev, O. Tselev; Center for the Study of the Rule of Law and its Implementation in the National Practice of Ukraine of the National University “Kyiv-Mohyla Academy”. Kyiv, 2020. 144 p. [in Ukrainian].

30. Sidorenko, N. I. (2014) Gipoteza kak forma nauchnogo poznaniya. “Hypothesis as a Form of Scientific Knowledge”. Bulletin of the Russian Economic University named after G.V. Plekhanov. 2014. No 4(18). P. 11–16 [in Ukrainian].

31. Popper Karl R. Conjectures and refutations. The Growth of Scientific Knowledge. P. 36, 37. URL: <http://www.rosenfelds.org/Popper.pdf> (Date of Application: 15.09.2020) [in English].

32. Luman Niklas. Istina. Znaniye. Nauka kak Sistema. “True Knowledge. Science as a System” / transl. by A. Yu. Antonovsky. M., 2016. 410 p. [in Russian].

33. Holovenko, R.B., Kotlyar, D.M., Slyzkonis, D.M. (2014) Dostup do publichnoyi informatsiyi: posibnyk iz zastosuvannya “trykladovoho testu”. “Access to Public Information: a Guide to the Use of “Three-Part Test” / for general ed. D.M. Kotlyar. K.: CPSA.152 p. [in Ukrainian].

34. On Housing and Communal Services: Law of Ukraine of November 9, 2017. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2018. No 1. Art. 1 [in Ukrainian].

35. Decision of the Council of Advocates of Ukraine № 203 “On establishment of fees for organizational and technical support of the applications (complaints) to the Qualification-Disciplinary Bar Commission and the Higher Regional Qualification-Disciplinary Bar Commission” dated 23 September 2017 r. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-09-23-r-shennya-rau-203_5c370fc4cfc74.pdf (Date of Application: 09.06.2020) [in Ukrainian].

36. Decision of the Council of Advocates of Ukraine No 37 “On establishment of fees for the organizational support of the applications (complaints) to the qualification and disciplinary commission of the Bar and the High Qualification-Disciplinary Bar Commission” of 18 June 2020. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-06-18-r-shennya-rau-37_5ef4903adf787.pdf (Date of Application: 02.09.2020) [in Ukrainian].

37. Regulations on the procedure for accepting and reviewing complaints about the lawyer’s misconduct, which may result in his disciplinary liability, approved by the decision of the Bar Council of Ukraine of August 30, 2014 № 120. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS32204> (Date of Application: 08.04.2020) [in Ukrainian].

38. Osnovy metodolohiyi ta orhanizatsiyi naukovykh doslidzhen’: navch. posib. dlya studentiv, kursantiv, aspirantiv i ad’yuntiv. “Basics of Methodology and Organization of Scientific Researches”: manual 2015–2015 for students, cadets, postgraduates and adjuncts / for ed. A. E. Konversky. K.: Center for Educational Literature, 2010. 352 p. [in Ukrainian].

UDC 347 (477)

Muzyka Lesia,

Cand. Sci. (Law), associate professor, Associate Professor
of the Department of Private Law,
National University of Kyiv-Mohyla Academy,
Kyiv, Ukraine

RULE OF LAW AS A METHOD OF KNOWLEDGE: SUBSTANTIATION OF THE SCIENTIFIC HYPOTHESIS

In general, the issues of the rule of law are analyzed, in particular the global nature of this ideal, its concept, difference from the rule of law. The main attention is drawn to the other one, which is reflected in the purpose of the study – to substantiate the author’s scientific hypothesis about the need and possibility of using the global phenomenon of the rule of law as a scientific method of research in law. The following formulation of the scientific hypothesis is suggested: “If the rule of law

© Muzyka Lesia, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.3\(49\).4](https://doi.org/10.36486/np.2020.3(49).4)

Issue 3(49) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

is a planetary social value based on human interests, rights and freedoms, this ideal phenomenon can serve (as a method) in scientific knowledge of the functioning of legal and state institutions in a particular country". To some extent, the issue of verification and falsification of scientific hypotheses is analyzed. The conclusion that the practical implementation of the rule of law as a scientific method of research (legal method of cognition) is quite real through the method of its application – "Rule of Law Checklist" ("Rule of Law") is substantiated. It is about the application of benchmarks provided by the "Rule of Law Checklist" in terms of assessing the core elements of the rule of law – legality, legal certainty, prevention of abuse of power, equality before the law and non-discrimination, access to justice. At the same time, in this way the author partially illustrates the possibility of verification (confirmation) of the hypothesis. It is emphasized that the observance or non-observance of the rule of law, the fact of its establishment as the truth in this or that sphere of human activity (public or private), in this or that decision (act) – legislative, judicial, administrative or political, and in general state, must be confirmed by the possibility of multiple reproduction, i.e. tested in practice. For this purpose, the Venice Commission has developed a "Rule of Law", which reveals the content and functioning of the rule of law as a scientific method. In combination with the traditional methodological heritage, the application of this method can and should serve the cognition, in particular civil law reality. The scientific assumption of the existence of a legal method of research is put forward to the: a) explanation of the possibility of revealing the processes that take place in the field of state formation, legislation and legal practice, through the prism of assessing the rule of law; b) understanding of the reasons that cause the occurrence of negative consequences in the relevant legal relationship due to the neglect of the rule of law.

Keywords: rule of law, research methodology, scientific research method, scientific hypothesis, civil law policy, Rule of Law Checklist.

Отримано 06.10.2020